

**rijksuniversiteit
groningen**

Uw mening over energie en de Inwonerraad

Energie

Dr. Goda Perlaviciute, Wytse Gorter MSc en Robert Görsch MSc

2 maart 2023

Inhoudsopgave

Introductie	3
Hoofdthema's en belangrijkste conclusies	3
Methode	8
Systeendenken	10
Inwonerraad in het algemeen	13
Inwonerraad Energie	17
Gedragsverandering	24
Energiebronnen	25
Deliberatief proces	27

Introductie

Inwonerraad Energie

Eén van de manieren om een maatschappelijk aanvaardbaar energiebeleid te ontwikkelen is door burgers meer te betrekken bij de besluitvorming hierover. De Inwonerraad Energie (hierna: de Inwonerraad) is een participatief proces, waar een groep inwoners vanuit heel Nederland bij elkaar is gekomen om de toekomst van het Nederlands energiesysteem te bespreken en om daar adviezen bij op te stellen.

Percepties van inwoners

Er worden steeds meer initiatieven genomen om inwoners te betrekken bij de besluitvorming over klimaat en energie. Echter, er is nog weinig bekend over wat inwoners zelf verwachten van zulke processen en hoe ze deze processen ervaren. Deze kennis is nodig om toekomstige participatieprocessen beter aan te laten sluiten aan de wensen van inwoners.

De Rijksuniversiteit Groningen (RUG) heeft onafhankelijk onderzoek gedaan naar de percepties en ervaringen van de deelnemers van de Inwonerraad. Hiervoor hebben de deelnemers vóór de eerste bijeenkomst (Fase 1) en tijdens de laatste bijeenkomst (Fase 2) van de Inwonerraad een vragenlijst ingevuld over hun mening over energie en over de Inwonerraad. We willen nogmaals de inwoners hartelijk bedanken voor hun deelname aan dit onderzoek! Hieronder beschrijven we de hoofdthema's en de belangrijkste conclusies van dit onderzoek. Vervolgens beschrijven we de methode van het onderzoek en de resultaten in meer detail.

Hoofdthema's en belangrijkste conclusies

Systemdenken: Inwoners zijn bereid om te denken en te praten over het gehele energiesysteem en de bredere economische, ecologische, sociale, en politieke systemen.

Het energiesysteem is een complex systeem waarvan de verschillende onderdelen (o.a. verschillende energiebronnen, energiegedrag, import en export, energievoorzieningen) nauw aan elkaar verbonden zijn en afhankelijk zijn van elkaar. Daarnaast is het energiesysteem nauw verbonden aan de economische, ecologische, sociale, en politieke systemen van onze samenleving. Bij het ontwikkelen van een toekomstig energiesysteem is het daarom belangrijk om aan het gehele systeem te denken, in plaats van verschillende opties als

onafhankelijk van elkaar te bekijken - we noemen dit systeemdenken. Inwoners worden echter nauwelijks gevraagd naar hoe ze denken over het gehele energiesysteem, omdat ervan uit wordt gegaan dat ze weinig zin of capaciteit hebben om over het hele systeem na te denken.

De resultaten van het vragenlijstonderzoek onder de Inwonerraad tonen voldoende bereidheid tot het systeemdenken aan. Men ziet dat verschillende onderdelen van het energiesysteem nauw met elkaar verbonden zijn. Ook geven de deelnemers aan dat er veranderingen nodig zijn in economische, ecologische, sociale, en politieke systemen om het energiesysteem te kunnen veranderen. Tijdens de Inwonerraad waren deelnemers zeer bereid om vraagstukken te bespreken die niet per se hun dagelijks leven betreffen, maar wel belangrijk zijn voor het gehele energiesysteem, zoals de rol van de EU in de energiemarkt, de verantwoordelijkheden van bedrijven en overheden, import en export van energie, en verdeling van de lasten en lasten van de energietransitie in de samenleving.

Doelen Inwonerraad: Een goed en wenselijk proces, maar laat het niet aan de burgers alleen over om de energietransitie op te lossen.

Participatieve processen zoals de Inwonerraad zouden drie doelen kunnen dienen (Fiorino, 1990)¹:

- **Normatief** doel: een democratischer besluitvormingsproces, waar de meningen van verschillende burgers beter worden vertegenwoordigd;
- **Inhoudelijk** doel: inwoners zouden nieuwe kennis en expertise kunnen inbrengen die beleidsmakers en experts niet hebben, wat tot betere beslissingen kan leiden;
- **Instrumenteel** doel: meer maatschappelijk draagvlak voor de uiteindelijke beslissingen en snellere weg naar een toekomstig energiesysteem.

De meeste deelnemers vonden het wenselijk en een goed idee om een toekomstig energiesysteem te ontwikkelen *met behulp van een inwonerraad* in het algemeen. Een inwonerraad kan volgens hen leiden tot een democratischer proces, waar burgers beter vertegenwoordigd zijn, en tot betere beslissingen met meer maatschappelijk draagvlak.

¹ Fiorino, D. J. (1990). Citizen participation and environmental risk: A survey of institutional mechanisms. *Science, Technology & Human Values*, 15(2). <https://doi.org/10.1177/016224399001500204>

Deelnemers waren het er in iets mindere mate mee eens dat een inwonerraad nieuwe kennis en expertise kan inbrengen en de weg naar een toekomstig energiesysteem kan versnellen. Dit kan te maken hebben met het feit dat inwoners denken dat zij niet alleen de energietransitie kunnen en moeten oplossen. Tijdens de Inwonerraad werd er vaak verwezen naar de verantwoordelijkheden van de overheid en bedrijven om de energietransitie mogelijk en aantrekkelijk te maken. Wel kunnen inwoners een belangrijke aanvullende rol spelen in de besluitvorming door te benadrukken wat de belangrijke voorwaarden zijn voor een breed aanvaardbaar energiesysteem. Dit blijkt uit één van de aangenomen adviezen van de Inwonerraad, om vaker dialoog te voeren tussen inwoners (over hun waarden), experts (over goede oplossingen) en politiek.

De vier Ds van de Inwonerraad: Dialoog, diversiteit, deliberatie en doorwerken

We hebben de deelnemers over vier aspecten van de Inwonerraad gevraagd, ook wel de 4 D's genoemd (Perlaviciute, 2022)²:

- **Dialoog**: tweerichtingscommunicatie, inwoners kunnen hun mening uiten en er wordt naar hen geluisterd.
- **Diversiteit**: deelnemers van een participatief proces vormen samen een goede afspiegeling van verschillende maatschappelijke groepen (bijv. laag-/hoogopgeleid, mannen en vrouwen) en van verschillende meningen en standpunten in de samenleving.
- **Deliberatie**: rekening houden met en het overwegen van verschillende argumenten en iedereen verschillende perspectieven in een participatief proces.
- **Doorwerken**: de input van het participatieve proces wordt serieus genomen en heeft impact op de daadwerkelijke besluitvorming.

Gelijkwaardig dialoog met diverse groepen in de samenleving

Deelnemers vonden dat er voldoende mogelijkheden waren in de Inwonerraad om hun mening te uiten en dat er voldoende naar iedereen mening werd geluisterd.

Zij gaven vervolgens aan dat verschillende maatschappelijk groepen en verschillende meningen en standpunten goed vertegenwoordigd waren in de Inwonerraad. Ook werd er

² Perlaviciute, G. (2022). Contested climate policies and the four Ds of public participation: From normative standards to what people want. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 13(1), e749. <https://doi.org/10.1002/wcc.749>

volgens hen voldoende rekening gehouden met en afweging gemaakt tussen verschillende argumenten en perspectieven in de adviezen die eruit zijn gekomen. Extra tijd en energie investeren in het uitnodigen van ondervertegenwoordigde groepen voor de Inwonerraad (bijv. mensen met een lager inkomen, etnische minderheden en vrouwen) werd als wenselijk en noodzakelijk gezien. De deelnemers vonden het echter niet nodig om deze groepen over te vertegenwoordigen en hun mening zwaarder laten wegen in de Inwonerraad dan de mening van andere deelnemers.

Bereidheid tot deliberatie

Deelnemers van de Inwonerraad waren bereid om rekening te houden met verschillende informatie over verschillende aspecten van het energiesysteem, tot goede argumenten te komen om hun eigen standpunt te onderbouwen, en verschillende perspectieven van verschillende mensen te overwegen voordat ze beslissingen nemen over het toekomstig energiesysteem.

Doorwerken: Adviezen van de Inwonerraad moeten een adviserende rol spelen in het Nederlands energiebeleid

De meeste deelnemers dachten dat hun adviezen serieus genomen zullen worden door de minister voor Klimaat en Energie, maar sommige deelnemers hadden hier wat twijfels over. Toen er werd gevraagd welke rol de adviezen van de Inwonerraad zouden moeten spelen in het Nederlands energiebeleid waren de deelnemers het sterkst van mening dat het een adviserende rol moet zijn (beleidsmakers mogen van het advies afwijken als zij daar een goede reden voor hebben) en in mindere mate een beslissende rol (beleidsmakers mogen niet van het advies afwijken). De deelnemers waren het er redelijk mee eens dat hun adviezen een informerende rol zouden moeten spelen, maar alleen informeren (beleidsmakers zijn vrij om te bepalen of het advies wordt meegenomen) werd niet als voldoende gezien.

Energiegedrag: Iedereen is verantwoordelijk voor het verminderen van hun energieverbruik; vooral bedrijven en organisaties moeten hun verantwoordelijkheid nemen.

Om het energiesysteem te verduurzamen zijn twee componenten nodig: het verminderen van energieverbruik en het opwekken van schone energie. Vaak wordt er gedacht dat burgers niet bereid zijn om hun gedrag te veranderen. Echter, de resultaten van de vragenlijst laten zien dat inwoners het wenselijk en noodzakelijk vinden dat ook burgers hun gedrag veranderen.

Tegelijkertijd gaven de inwoners in nog hogere mate aan dat bedrijven en organisaties (bijv. overheden) hun energieverbruik moeten verminderen.

Energiebronnen: Draagvlak voor hernieuwbare energiebronnen, maar let op de lokale effecten.

Zonne-energie en windenergie werden als erg wenselijk en noodzakelijk gezien door de deelnemers van de Inwonerraad. Dit komt overeen met de bevindingen van eerder onderzoek naar de mening van mensen over verschillende energiebronnen in het algemeen in Nederland (Perlaviciute & Squintani, 2019³; Liu, Perlaviciute & Squintani, 2021⁴). Dit betekent echter niet dat mensen ook specifieke zon- en windprojecten acceptabel vinden. Bij concrete projecten kunnen er andere factoren een rol spelen die invloed hebben op maatschappelijk draagvlak, zoals landgebruik en visuele impact. Een inwonerraad kan een manier zijn om deze andere factoren al vanaf het begin mee te nemen bij het nadenken over het toekomstige energiesysteem. Met betrekking tot biomassa, kernenergie en aardgas zijn de meningen verdeeld. Opvallend bij aardgas is dat veel mensen het als minder wenselijk zien, maar toch als redelijk noodzakelijk. Ten slotte wordt biomassa gemiddeld als niet heel erg wenselijk maar ook als niet heel erg noodzakelijk gezien.

³ Perlaviciute, G., & Squintani, L. (2019). De mening van inwoners van de provincie Groningen over de energietransitie. Rijksuniversiteit Groningen. <https://www.rug.nl/about-ug/organization/collaboration/research-collaboration/onderzoekenergietransitie/documenten/report-mening-over-energietransitie-groningen-27-02-2019v8.pdf>

⁴ Liu, L., Perlaviciute, G., & Squintani, L. (2021). De mening van inwoners van de provincie Zuid-Holland over de energietransitie. Rijksuniversiteit Groningen. <https://www.rug.nl/about-ug/organization/collaboration/research-collaboration/onderzoekenergietransitie/documenten/rapport-de-mening-van-inwoners-van-de-provincie-zuid-holland-rug-final.pdf>

Methode

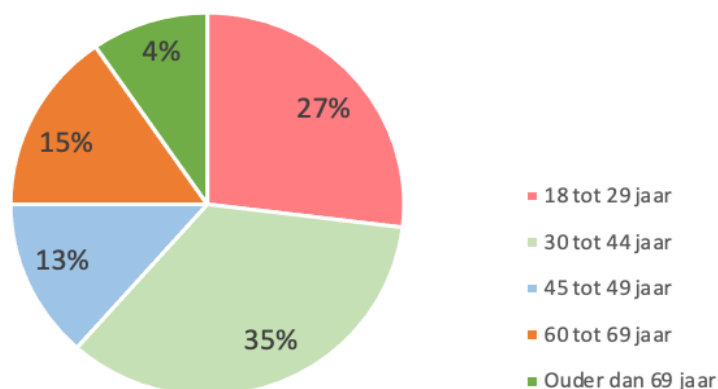
Fase 1

Anderhalve week voor de eerste bijeenkomst van de Inwonerraad kregen deelnemers een mail van één van de organisatoren van de Inwonerraad (bureau EMMA), waar onder andere een weblink naar de eerste (online) vragenlijst in stond. Deelnemers werden geïnformeerd dat er vanuit de RUG onderzoek werd gedaan over de mening van de deelnemers over de Inwonerraad en over energie. Aangezien niet iedere deelnemer van de Inwonerraad de online vragenlijst had ingevuld waren er nog papieren vragenlijsten beschikbaar tijdens de eerste bijeenkomst van de Inwonerraad voor deelnemers die toch nog mee wilden doen. In totaal waren er 61 responses, maar 8 hiervan waren helemaal leeg en 1 deelnemer had geen toestemming voor deelname gegeven. Dus hebben uiteindelijk 52 deelnemers van de Inwonerraad de eerste vragenlijst ingevuld: 47 hiervan hebben de vragenlijst online ingevuld en 5 deelnemers hebben de vragenlijst op papier ingevuld.

Leeftijd. Deelnemers werden gevraagd om in te vullen tot welke van vijf leeftijdscategorieën zij behoorden. Zoals uit Figuur 1 blijkt was een groot merendeel van de deelnemers relatief jong (32 van de 52 deelnemers zijn onder de 45 jaar), en dat er een minderheid is in oudere deelnemers. Dit kan te verklaren zijn doordat er tijdens de loting van de Inwonerraad er meer jongere mensen ingeloot werden dan oudere mensen, aangezien de Inwonerraad op het toekomstige Nederlandse energiesysteem is gefocust, wat vooral relevant is voor jongere generaties.

Figuur 1

Leeftijdscategorieën deelnemers Fase 1

Gender. In totaal namen 28 vrouwen (54%) deel aan de eerste vragenlijst en 24 mannen (46%). Dit komt overeen met de loting van de gehele Inwonerraad waar net iets meer vrouwen dan mannen zijn ingeloot.

Fase 2

In de tweede fase werden de deelnemers gevraagd bij voorkeur de vragenlijst in te vullen tijdens de laatste bijeenkomst van de Inwonerraad. Dit omdat er over het algemeen een aanzienlijke kans is dat minder mensen de vragenlijst nog invullen na afloop van een intensief proces zoals de Inwonerraad. De deelnemers konden de papieren vragenlijst op een rustig moment invullen tijdens de laatste bijeenkomst. Ook was er nog een QR-code op de vragenlijst gezet zodat deelnemers die daar behoefte aan hadden de vragenlijst online konden invullen. Aangezien niet alle deelnemers de vragenlijst hadden ingevuld tijdens de laatste bijeenkomst werd er in de week na deze bijeenkomst nog een mail gestuurd via Bureau EMMA met de link naar de online vragenlijst. In totaal waren er 38 responses op de tweede vragenlijst; 22 hiervan waren op de papieren vragenlijst ingevuld en 16 online.

Leeftijd. Naar leeftijdscategorie is in deze vragenlijst niet gevraagd om het zo kort mogelijk te houden.

Gender. In totaal namen 23 vrouwen (61%) deel aan de vragenlijst en 14 mannen (37%). Van 1 deelnemer was het gender niet aangegeven (2%). Er is dus in de tweede vragenlijst een kleine oververtegenwoordiging van vrouwen te zien, en een ondervertegenwoordiging van mannen.

Persoonlijke codes. Aan het begin van beide vragenlijsten konden deelnemers een persoonlijke, unieke code opschrijven met behulp van een combinatie van antwoorden op vier vragen (eerste letter van hun schrijfhand, geboortedag, eerste letter van hun gender en huisnummer). Hierdoor kon er worden geanalyseerd of meningen zijn veranderd gedurende het proces van de Inwonerraad. Bij het vergelijken van de persoonlijke codes bleek dat 31 deelnemers in zowel Fase 1 als Fase 2 hebben deelgenomen.

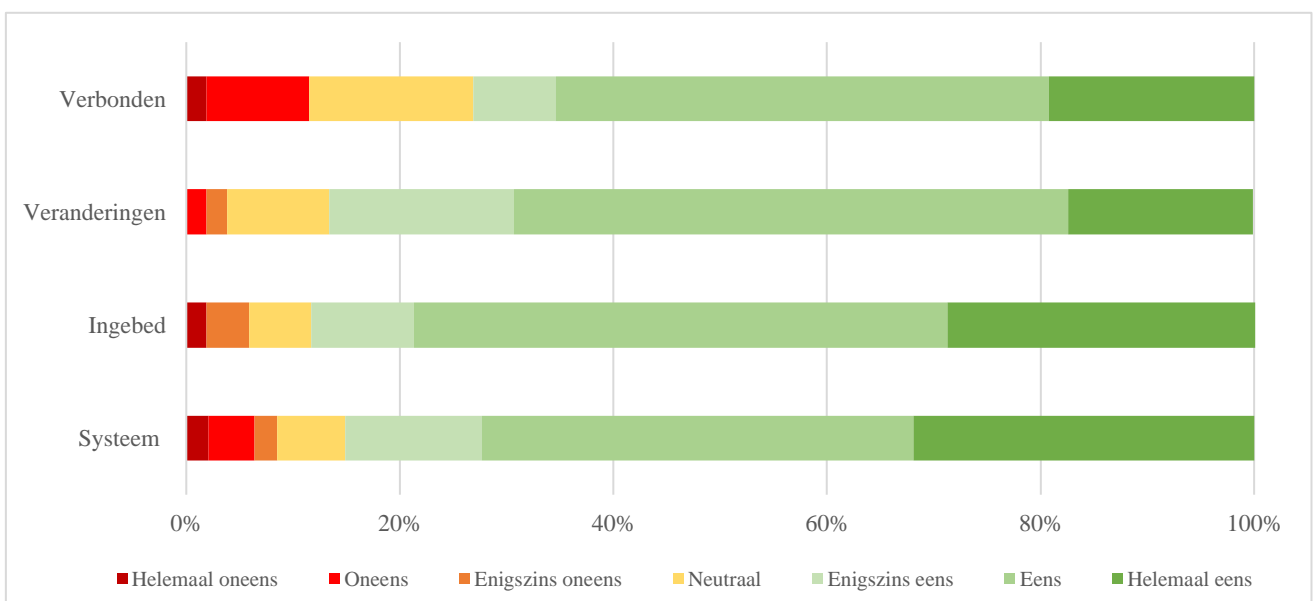
Systemdenken

Het Nederlands energiesysteem bestaat uit vele onderdelen. Energie wordt bijvoorbeeld opgewekt uit verschillende bronnen zoals gas, wind, zon of kernenergie. Bovendien moet energie naar huishoudens en bedrijven worden gebracht. Ten slotte wordt energie op veel manieren gebruikt, bijvoorbeeld voor vervoer (auto's, treinen), voor de verwarming, of voor het produceren van goederen. We hebben deelnemers gevraagd in hoeverre ze denken dat alle onderdelen aan elkaar gerelateerd zijn (van 1 “*Helemaal oneens*” tot 7 “*Helemaal eens*”) met behulp van de volgende stellingen:

- A) Alle onderdelen van het energiesysteem zijn met elkaar verbonden (*Verbonden*).
- B) Zelfs kleine veranderingen in één onderdeel van het energiesysteem kunnen grote gevolgen hebben voor andere onderdelen (*Veranderingen*).
- C) Om ons energiesysteem te begrijpen, moet men begrijpen hoe het is ingebed in de economische, ecologische, sociale, en politieke systemen van onze samenleving (*Ingebed*).
- D) Veranderingen in bredere economische, sociale, en politieke systemen zijn nodig om het energiesysteem te kunnen veranderen (*Systeem*).

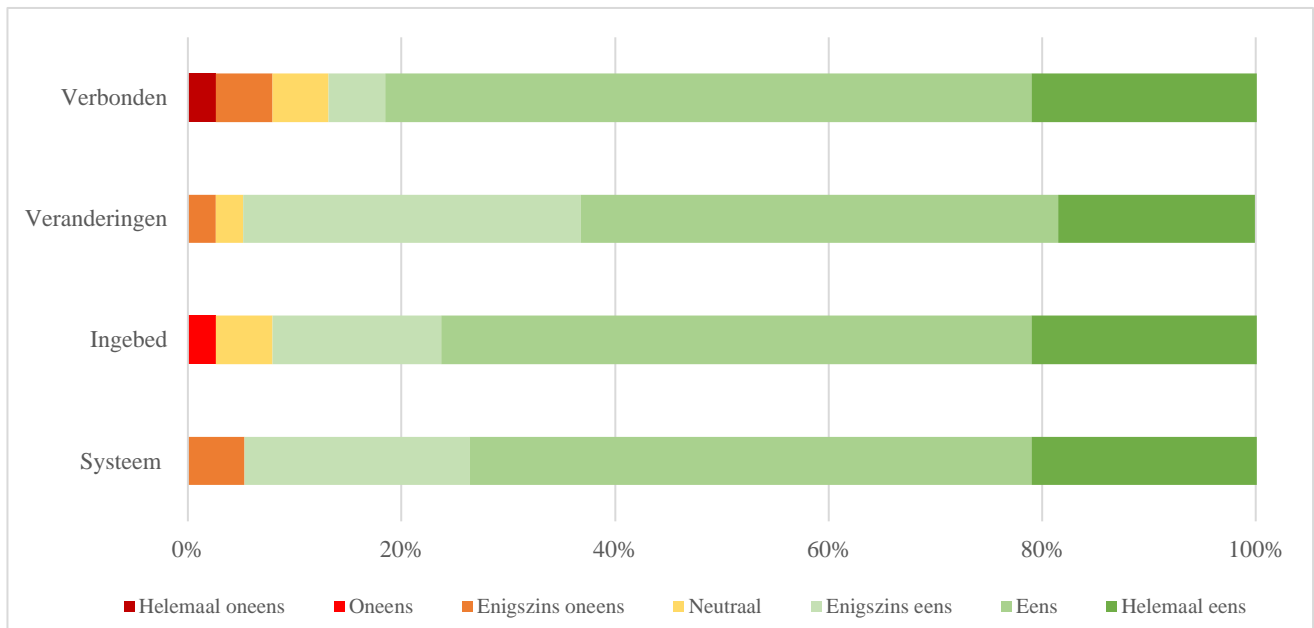
Figuur 2

Mate van systeemdenken van deelnemers in Fase 1.

Figuur 3

Mate van systeemdenken van deelnemers in Fase 2.

Uit Figuren 2 en 3 blijkt dat deelnemers het energiesysteem als een complex systeem zien, en dat zij zien dat de onderdelen van het energiesysteem verbonden zijn met elkaar en afhankelijk zijn van elkaar. Deelnemers zien ook dat het energiesysteem ingebed is in de economische, ecologische, sociale, en politieke systemen van onze samenleving. In Fase 2 is de bereidheid tot systeemdenken zelfs iets meer te zien dan in Fase 1.

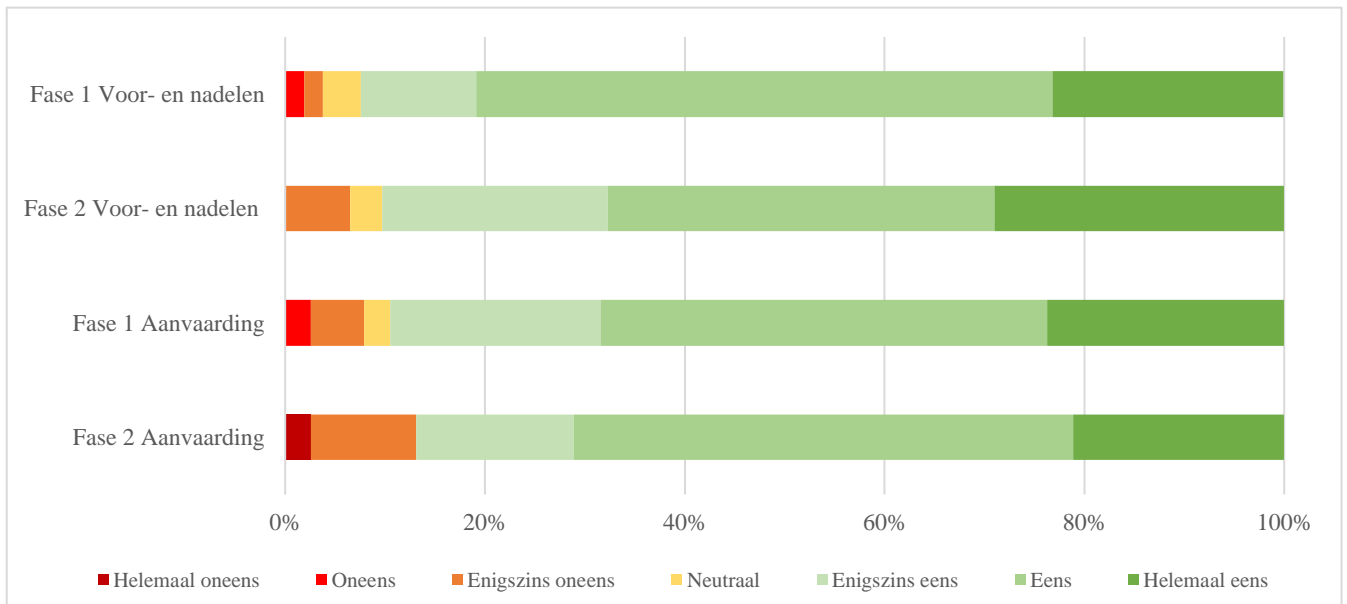
We hebben vervolgens gevraagd in hoeverre (van 1 “*Helemaal oneens*” tot 7 “*Helemaal eens*”) mensen denken dat:

- A) Elke oplossing voor het energiesysteem voor- en nadelen heeft (*Voor- en nadelen*).
- B) We het moeten accepteren dat alle opties enkele voor- en nadelen hebben (*Aanvaarding*).

In Figuur 4 zijn de resultaten van deze stellingen weergegeven in de grafiek.

Figuur 4

Waarneming en acceptatie van voor- en nadelen van het energiesysteem in Fase 1 en 2.

Uit Figuur 4 blijkt dat in zowel Fase 1 als Fase 2 deelnemers zich bewust zijn van de voor- en nadelen die komen kijken bij het vinden van oplossingen voor een toekomstig energiesysteem. Ook is een grotere meerderheid van de deelnemers bereid om te accepteren dat er hoe dan ook voor- en nadelen zijn bij verschillende oplossingen.

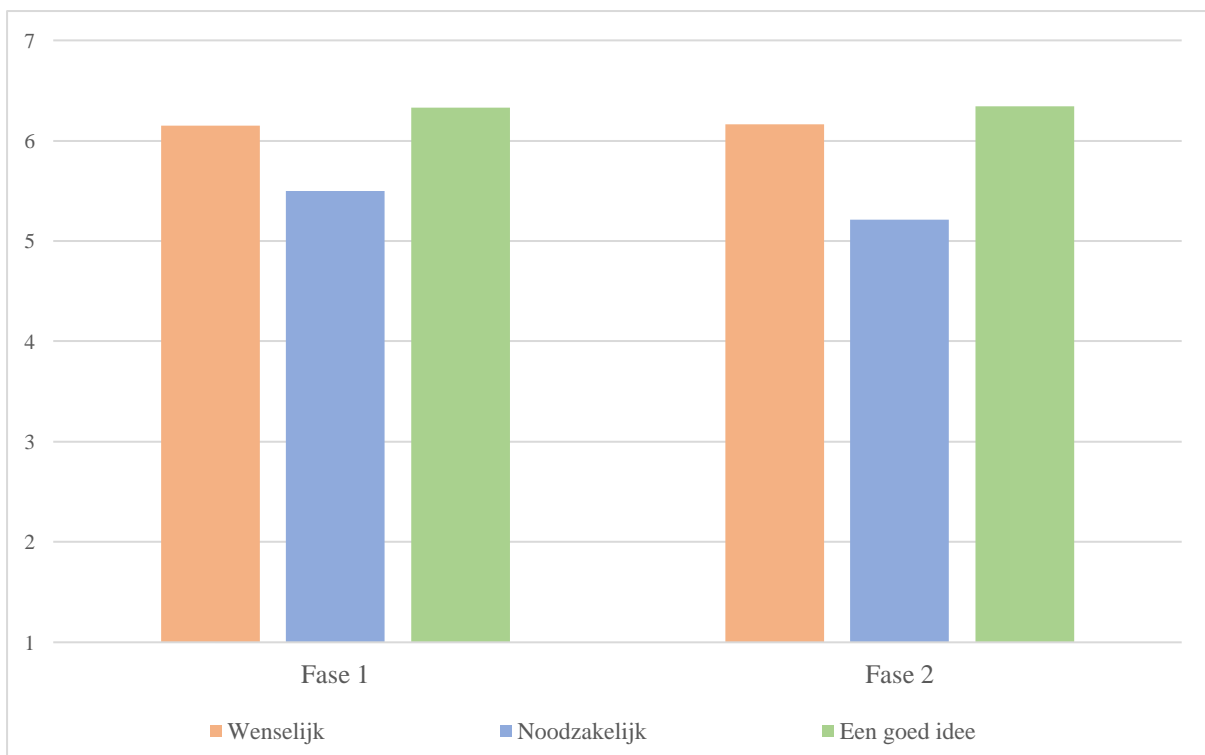
Inwonerraad in het algemeen

Deelnemers hebben een aantal vragen beantwoord over een inwonerraad in het algemeen als één van de mogelijke manieren om burgers te betrekken bij het ontwikkelen van een toekomstig energiesysteem. Namelijk:

In hoeverre vindt u het ontwikkelen van een toekomstig energiesysteem *met behulp van een inwonerraad* wenselijk (van 1 “Helemaal niet wenselijk” tot 7 “Heel erg wenselijk”), noodzakelijk (van 1 “Helemaal niet noodzakelijk” tot 7 “Heel erg noodzakelijk”), en een goed idee (van 1 “Een heel slecht idee” tot 7 “Een heel goed idee”)? De resultaten hiervan staan weergegeven in Figuur 5.

Figuur 5

Gemiddelde scores voor de mate waarin het organiseren van een inwonerraad als wenselijk, noodzakelijk en een goed idee wordt gezien in Fase 1 en Fase 2.

Uit Figuur 5 blijkt dat deelnemers in zowel Fase 1 als 2 het wenselijk, noodzakelijk, en een goed idee vinden om een toekomstig energiesysteem te ontwikkelen met behulp van een inwonerraad. Ook blijkt dat deelnemers zowel in Fase 1 als 2 positiever waren over de wenselijkheid en of een inwonerraad een goed idee is dan de noodzakelijkheid van een inwonerraad. Alsnog werd een inwonerraad als redelijk noodzakelijk gezien.

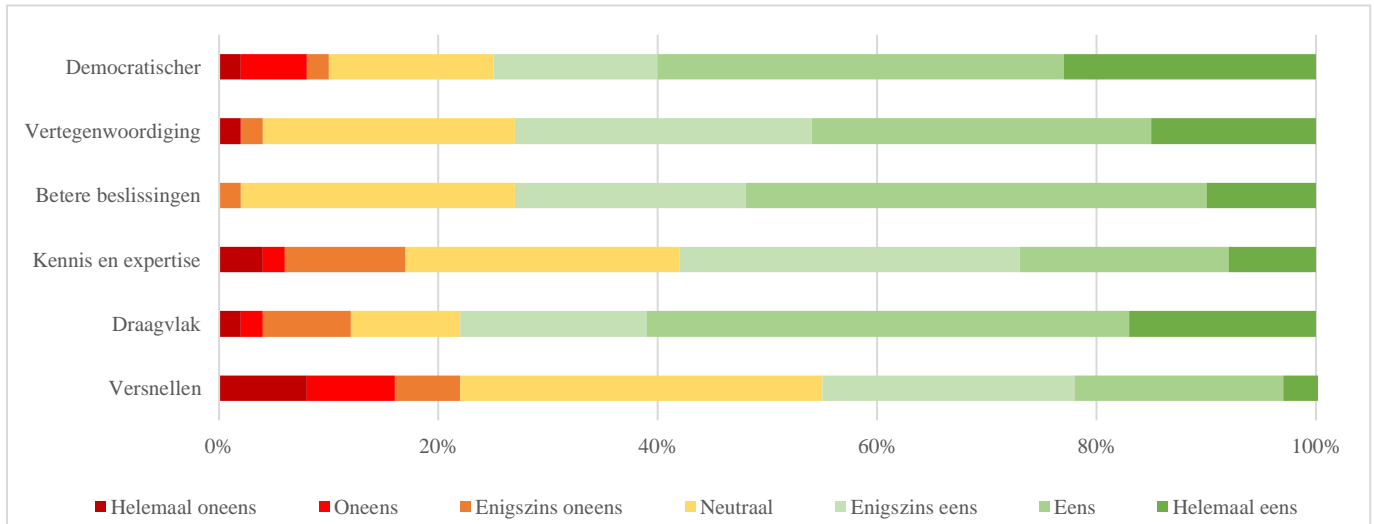
Wij waren vervolgens benieuwd naar in hoeverre deelnemers denken dat een inwonerraad de drie doelen van participatieve processen (normatief, inhoudelijk en instrumenteel) kan dienen. Om hierachter te komen hebben we de deelnemers gevraagd: “In hoeverre bent u het eens of oneens (van 1 “*Helemaal oneens*” tot 7 “*Helemaal eens*”) met de volgende stellingen over een inwonerraad?”

- Een inwonerraad maakt ***besluitvorming*** over energie ***democratischer***.
(*Democratischer*)
- Een inwonerraad kan de ***meningen*** van verschillende burgers goed ***vertegenwoordigen***. (*Vertegenwoordiging*)
- Een inwonerraad kan leiden tot ***betere beslissingen over energie***. (*Betere beslissingen*)
- Een inwonerraad brengt nieuwe ***kennis en expertise*** met zich mee ***die experts en beleidsmakers nog niet hebben***. (*Kennis en expertise*)
- Een inwonerraad kan leiden tot ***meer maatschappelijk draagvlak*** voor een nieuw energiesysteem. (*Draagvlak*)
- Een inwonerraad kan de ***weg naar een toekomstig energiesysteem versnellen***.
(*Versnellen*)

Het **normatieve doel** bevat de stellingen ‘Democratischer’ en ‘Vertegenwoordiging’, het **inhoudelijke doel** ‘Betere beslissingen’ en ‘Kennis en expertise’, en het **instrumentele doel** ‘Draagvlak’ en ‘Versnellen’. In Figuur 6 en 7 staan de resultaten hiervan afgebeeld.

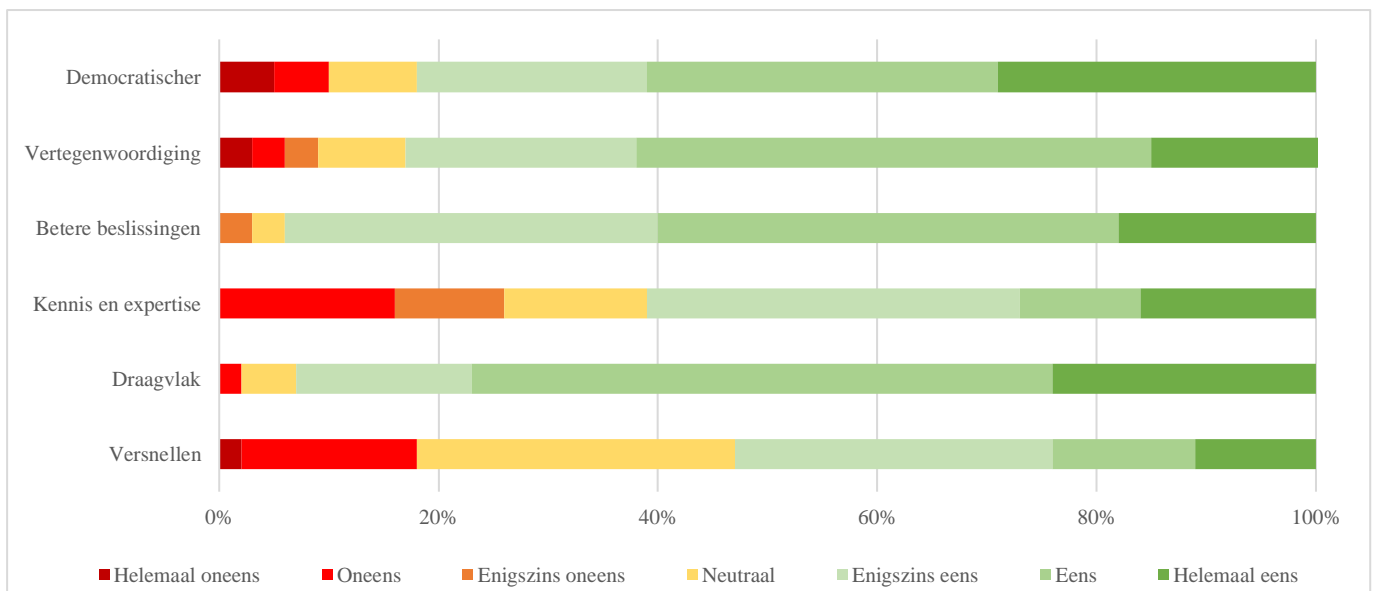
Figuur 6

Verdeling van meningen in Fase 1 over de mate waarin een inwonerraad het normatieve, inhoudelijke, en instrumentele doel kan dienen.

Figuur 7

Verdeling van meningen in Fase 2 over de mate waarin een inwonerraad het normatieve, inhoudelijke, en instrumentele doel kan dienen.

In beide fases waren de meeste deelnemers het ermee eens dat een inwonerraad tot een democratischer proces kan leiden, waar burgers beter vertegenwoordigd zijn, en dat een inwonerraad kan leiden tot betere beslissingen met meer maatschappelijk draagvlak. In beide fases waren er wat twijfels over in hoeverre een inwonerraad nieuwe kennis en expertise kan inbrengen, en de weg naar een toekomstig energiesysteem kan versnellen. Wel is te zien dat

er weinig mensen zeer negatief kijken hiernaar. Het proces werd dus goed beoordeeld, met tegelijkertijd een boodschap dat het niet aan de inwoners alleen is om de weg naar een nieuw energiesysteem te vinden.

Inwonerraad Energie

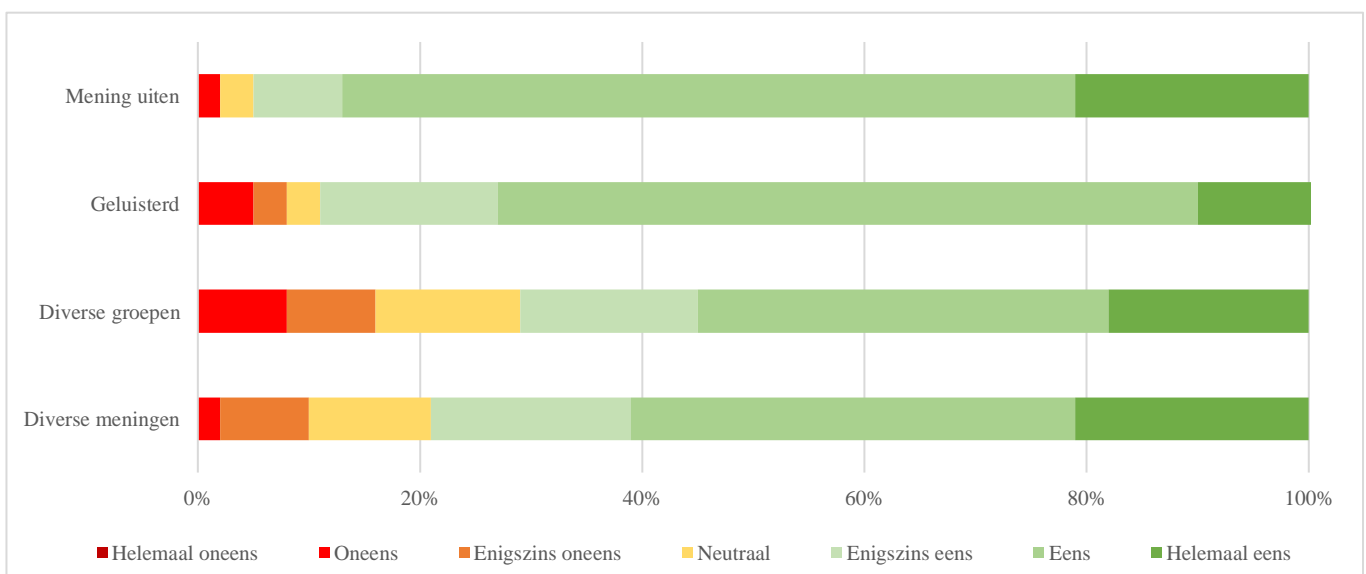
Naast de mening over inwonerraden over het algemeen waren wij ook benieuwd naar de ervaring van de deelnemers van de Inwonerraad Energie. Dit wilden wij meten door middel van de vier D's van participatieve processen: **D**ialoog, **D**iversiteit, **D**eliberatie en **D**oorwerken. Om hierachter te komen hebben we de deelnemers gevraagd: “In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over de Inwonerraad Energie?”

- De Inwonerraad bood voldoende mogelijkheden aan de deelnemers om hun mening te uiten (*Mening uiten*)
- In de Inwonerraad werd er voldoende geluisterd naar iedereen's mening (*Geluisterd*)
- De deelnemers van de Inwonerraad waren een goede afspiegeling van verschillende maatschappelijke groepen (bijv. verschillende inkomens, opleidingsniveau, leeftijd, geslacht) (*Diverse groepen*)
- De deelnemers van de Inwonerraad waren een goede afspiegeling van diverse meningen en standpunten in de samenleving (*Diverse meningen*)

Deze bovenstaande stellingen gaan over de eerste twee D's van participatieve processen, namelijk **D**ialoog (*Meningen uiten, Geluisterd*) en **D**iversiteit (*Diverse groepen, Diverse meningen*). In Figuur 8 wordt een samenvatting van de resultaten weergegeven.

Figuur 8

Waarnemingen van de eerste twee D's van participatieve processen: Dialoog en Diversiteit.

Zoals uit Figuur 8 blijkt heeft een overgrote meerderheid ervaren dat er tijdens de Inwonerraad voldoende mogelijkheden waren aangeboden aan de deelnemers om hun mening te uiten, en dat er ook voldoende werd geluisterd naar ieders mening en dat er een goede afspiegeling was van verschillende meningen. Hoewel over het algemeen hier positief naar gekeken wordt, is er wel te zien dat er meer kritiek is op de afspiegeling van verschillende maatschappelijke groepen binnen de Inwonerraad. Wat interessant is aangezien met de loting ernaar werd gestreefd om juist een erg representatieve groep te selecteren. Echter is ook te bemerken dat gedurende het hele traject van de Inwonerraad mensen met een migratieachtergrond met name zijn uitgevallen.

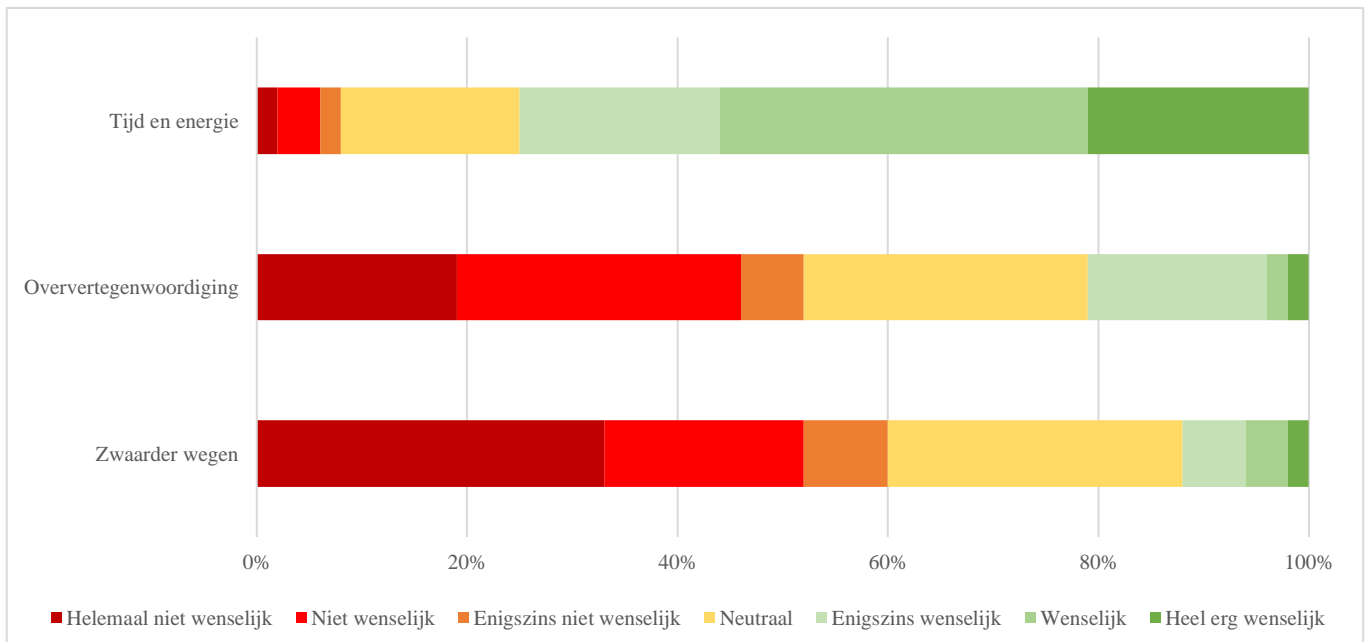
Voor sommige maatschappelijke groepen (bijv. mensen met een lager inkomen, etnische minderheden en vrouwen) kan het moeilijker zijn om deel te nemen aan een inwonerraad. Bijvoorbeeld omdat ze minder tijd hebben of zich minder willen uitspreken. We hebben de deelnemers van de Inwonerraad gevraagd hoe ze denken over deze verschillende manieren om deze groepen meer te betrekken (van 1 “*Helemaal niet wenselijk*” tot 7 “*Heel erg wenselijk*”, en van 1 “*Helemaal niet noodzakelijk*” tot 7 “*Heel erg noodzakelijk*”).

- Meer tijd en energie investeren bij het uitnodigen van deze groepen voor een inwonerraad. (*Tijd en energie*)
- Meer mensen uit deze groepen uitnodigen dan in verhouding in Nederland wonen (oververtegenwoordiging). (*Oververtegenwoordiging*)
- Het zwaarder laten wegen van de meningen vanuit deze groepen in een inwonerraad. (*Zwaarder wegen*)

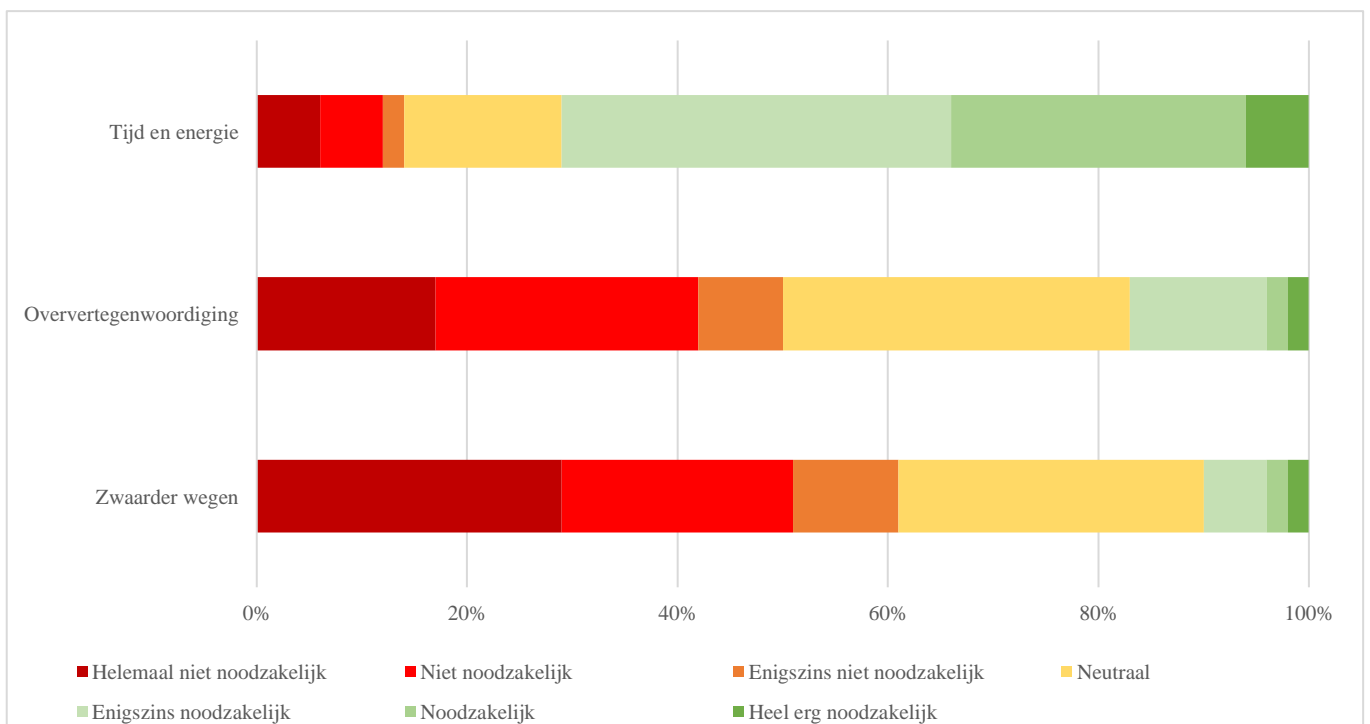
De resultaten hierop staan weergegeven in Figuren 9 en 10 op de volgende pagina.

Figuur 9

Waargenomen wenselijkheid van het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen.

Figuur 10

Waargenomen noodzakelijkheid van het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen.

Uit de bovenstaande figuren blijkt dat deelnemers gemiddeld genomen het zowel wenselijk als noodzakelijk vinden als er meer tijd en energie wordt gestopt in het uitnodigen van ondervertegenwoordigde groepen voor de Inwonerraad. Daarentegen is er een neutralere en zelfs een meer negatieve kijk op het oververtegenwoordigen van deze groepen en het zwaarder laten wegen van hun meningen in de Inwonerraad.

Naast het vragen naar de representatie van maatschappelijke groepen binnen de Inwonerraad wilden wij ook graag weten hoe deelnemers dachten over de adviezen en wat zij denken dat er gedaan wordt met de adviezen. Om hierachter te komen hebben we aan de deelnemers gevraagd: “In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over de Inwonerraad Energie?”

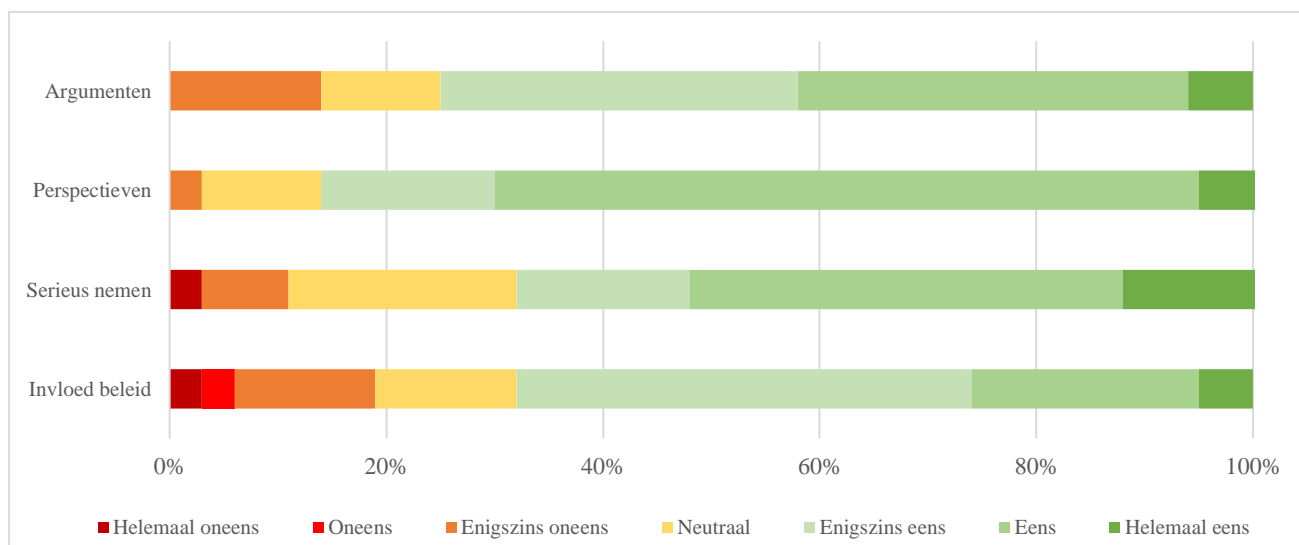
In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

- In zijn adviezen heeft de Inwonerraad voldoende afweging gemaakt tussen verschillende argumenten (*Argumenten*)
- In zijn adviezen heeft de Inwonerraad voldoende rekening gehouden met ieders verschillende perspectieven (*Perspectieven*)
- Ik denk dat de minister voor Klimaat en Energie de adviezen van de Inwonerraad serieus zal nemen (*Serieus nemen*)
- Ik denk dat de adviezen van de Inwonerraad mee worden genomen in het Nederlandse energiebeleid (*Invloed beleid*)

Deze stellingen gaan over de laatste twee van de vier D's van participatieve processen, namelijk **D**eliberatie (Argumenten, Perspectieven) en **D**oorwerken (Serieus nemen, Invloed Beleid). In Figuur 11 wordt een samenvatting van de resultaten weergegeven.

Figuur 11

Waarnemingen van de laatste twee D's van participatieve processen: *Deliberatie en Doorwerken*.

Deelnemers zijn erg positief hoe er met iedereen's mening is rekening gehouden in de adviezen. Daarnaast wordt er ook positief gekeken hoe er afwegingen zijn gemaakt tussen verschillende argumenten in de adviezen. De meerderheid van de deelnemers is positief over of de minister voor Klimaat en Energie de adviezen serieus neemt, maar er is ook een deel van de deelnemers dat het hier minder mee eens is. Een meerderheid van de deelnemers denkt ook dat de adviezen mee worden genomen in het Nederlands energiebeleid, maar hierin zijn er ook deelnemers die er minder of geen vertrouwen in hebben.

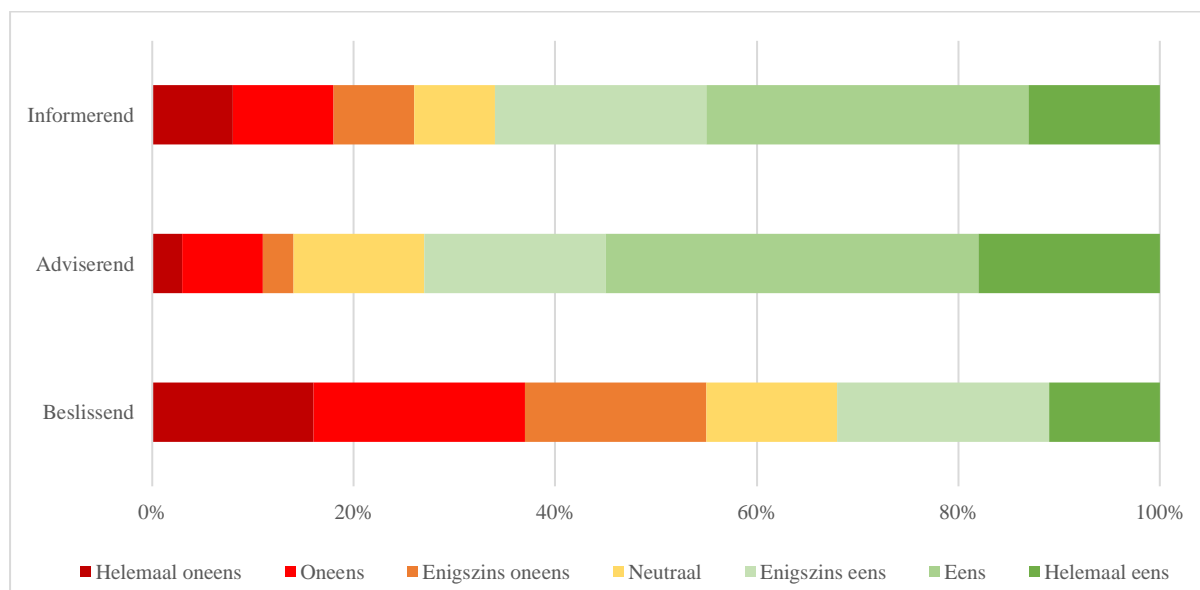
We hebben vervolgens gevraagd welke rol volgens de deelnemers zouden de adviezen van de Inwonerraad moeten spelen in het Nederlands energiebeleid:

- Een **informerende** rol: beleidsmakers zijn vrij om te bepalen of het advies wordt meegenomen (*Informerend*)
- Een **adviserende** rol: beleidsmakers mogen van het advies afwijken als zij daar een goede reden voor hebben (*Adviserend*)
- Een **beslissende** rol: beleidsmakers mogen niet van het advies afwijken (*Beslissend*)

De resultaten hiervan zijn weergegeven in Figuur 12.

Figuur 12

Gewenste rol van de adviezen in het Nederlands energiebeleid.

Deelnemers willen met name dat de adviezen van de Inwonerraad een adviserende rol dienen; beleidsmakers mogen van het advies afwijken als zij daar een goede reden voor hebben. De meerderheid is ook positief over een informerende rol (beleidsmakers zijn vrij om te bepalen of het advies wordt meegenomen) maar hier is ook enig tegengeluid bij te bekennen. Dat de adviezen een beslissende rol hebben zijn de deelnemers negatiever over (beleidsmakers mogen niet van het advies afwijken), wat mogelijk verklaarbaar is doordat inwoners denken dat niet zij alleen verantwoordelijk moeten zijn voor het toekomstige energiesysteem in Nederland en/of dat ze niet de kennis en expertise hebben om de definitieve beslissingen te nemen.

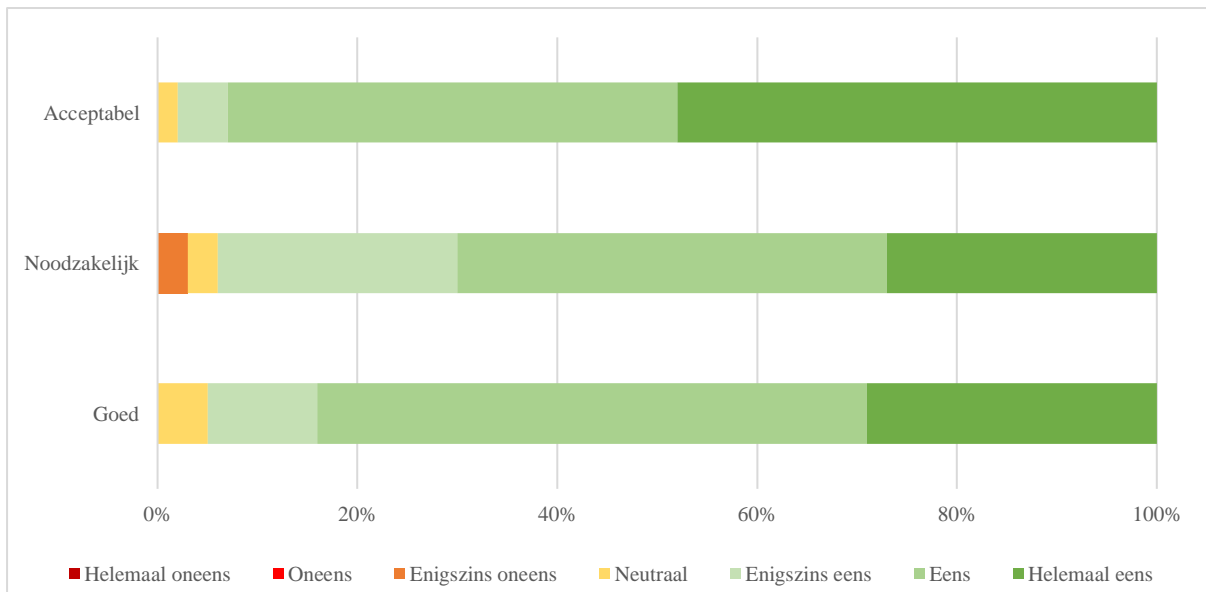
Algehele evaluatie

Deelnemers gaven aan in hoeverre ze vonden de Inwonerraad Energie en de adviezen van de Inwonerraad:

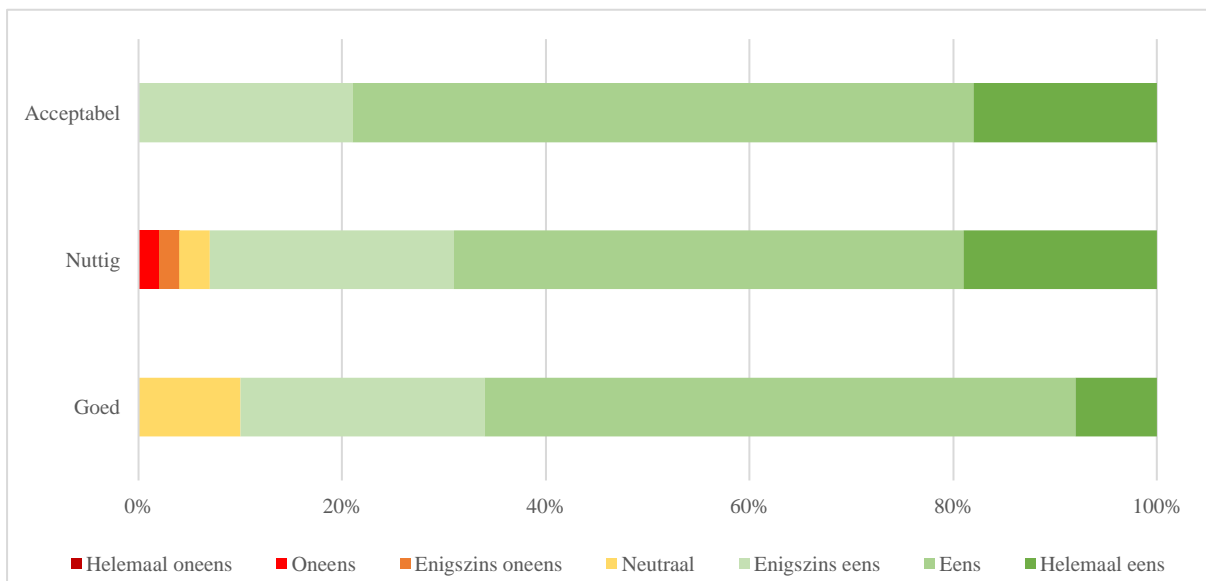
- Acceptabel (van 1 “*Helemaal niet acceptabel*” tot 7 “*Heel erg acceptabel*”)
- Noodzakelijk (van 1 “*Helemaal niet noodzakelijk*” tot 7 “*Heel erg noodzakelijk*”) - **alleen voor de Inwonerraad**
- Goed (van 1 “*Heel erg slecht*” tot 7 “*Heel erg goed*”)
- Nuttig (van 1 “*Helemaal niet nuttig*” tot 7 “*Heel erg nuttig*”) - **alleen voor de adviezen**

Figuur 13

Mate waarin deelnemers de Inwonerraad acceptabel, noodzakelijk en goed vonden.

Figuur 14

Mate waarin deelnemers de adviezen van de Inwonerraad acceptabel, nuttig en goed vonden.

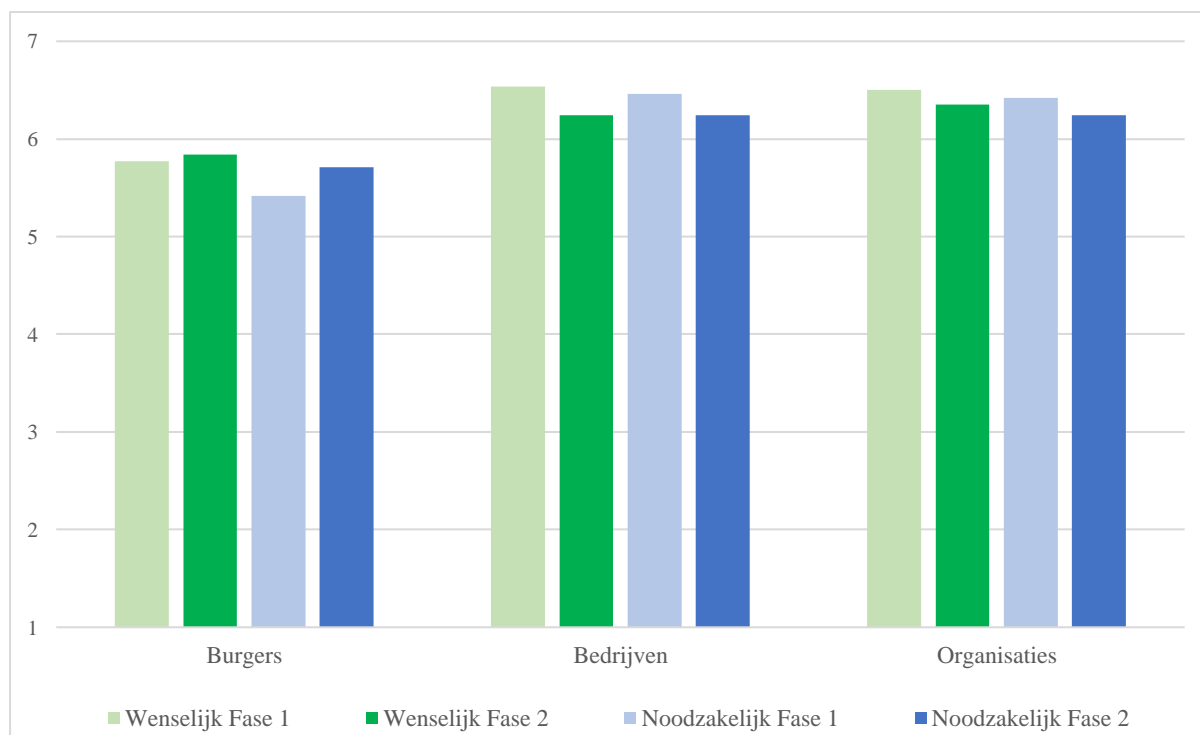
Uit de bovenstaande figuren blijkt dat zowel de adviezen als de Inwonerraad als zeer acceptabel en zeer goed worden gezien. Ook wordt de Inwonerraad als noodzakelijk gezien (met een enkele deelnemer die minder positief is), en de adviezen worden door een groot merendeel als nuttig gezien (met enkele deelnemers die minder positief zijn).

Gedragsverandering

Eén manier om uitstoot van broeikasgassen in het huidige energiesysteem te verminderen is door minder energie te verbruiken. We hebben deelnemers gevraagd hoe **wenselijk** (van 1 “Helemaal niet wenselijk” tot 7 “Heel erg wenselijk”) en **noodzakelijk** (van 1 “Helemaal niet noodzakelijk” tot 7 “Heel erg noodzakelijk”) het is dat **burgers, bedrijven, en organisaties** hun gedrag veranderen om minder energie te verbruiken.

Figuur 15

Wenselijkheid en noodzakelijkheid om gedrag te veranderen m.b.t. minder energieverbruik.

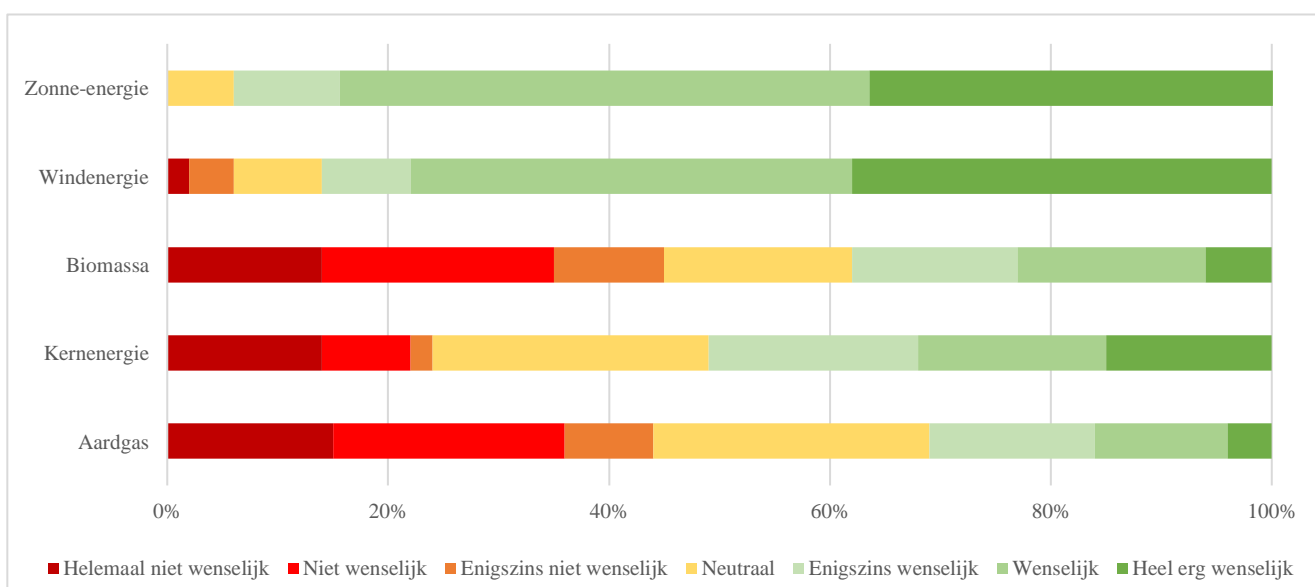
Uit Figuur 15 blijkt dat gemiddeld genomen deelnemers gedragsverandering bij iedereen wenselijk en noodzakelijk vinden in zowel Fase 1 als 2. Wel is te zien dat het veranderen van gedrag van burgers als iets minder wenselijk en noodzakelijk wordt gezien in vergelijking met bedrijven en organisaties, waarbij wenselijkheid en noodzakelijkheid erg hoog wordt waargenomen. Alsnog is er in Fase 2 een kleine stijging te zien in de waarneming van wenselijkheid en noodzakelijkheid dat burgers hun gedrag veranderen, terwijl dat bij bedrijven en organisaties in Fase 2 ietsjes is verminderd.

Energiebronnen

Inwoners hebben aangegeven hoe **wenselijk** (van 1 “*Helemaal niet wenselijk*” tot 7 “*Heel erg wenselijk*”) en **noodzakelijk** (van 1 “*Helemaal niet noodzakelijk*” tot 7 “*Heel erg noodzakelijk*”) ze het vinden om verschillende energiebronnen te gebruiken in Nederland. De resultaten zijn gevisualiseerd in Figuren 16, 17, 18 en 19.

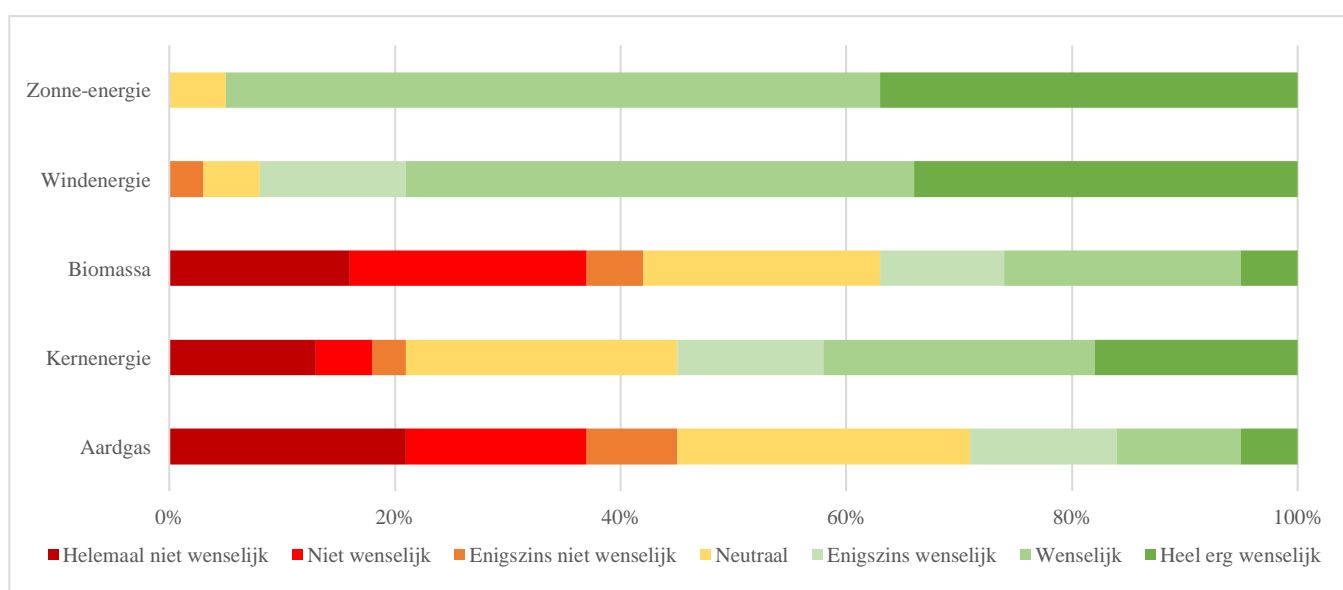
Figuur 16

Waargenomen wenselijkheid van verschillende energiebronnen in Fase 1.

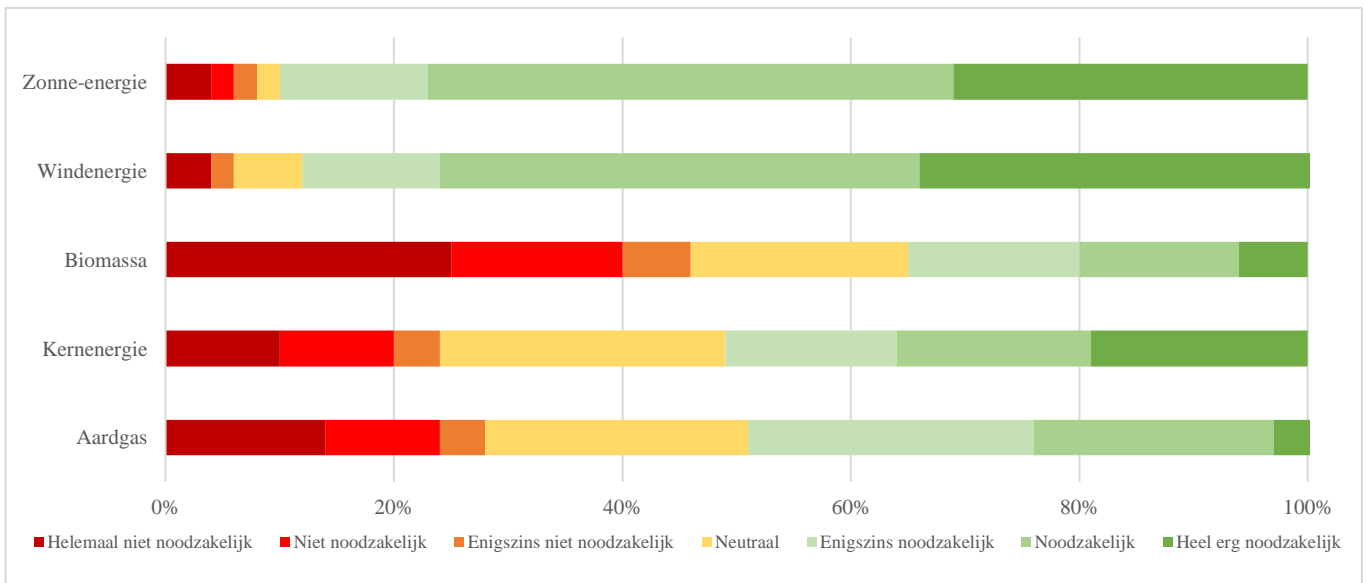
Figuur 17

Waargenomen wenselijkheid van energiebronnen in Fase 2.

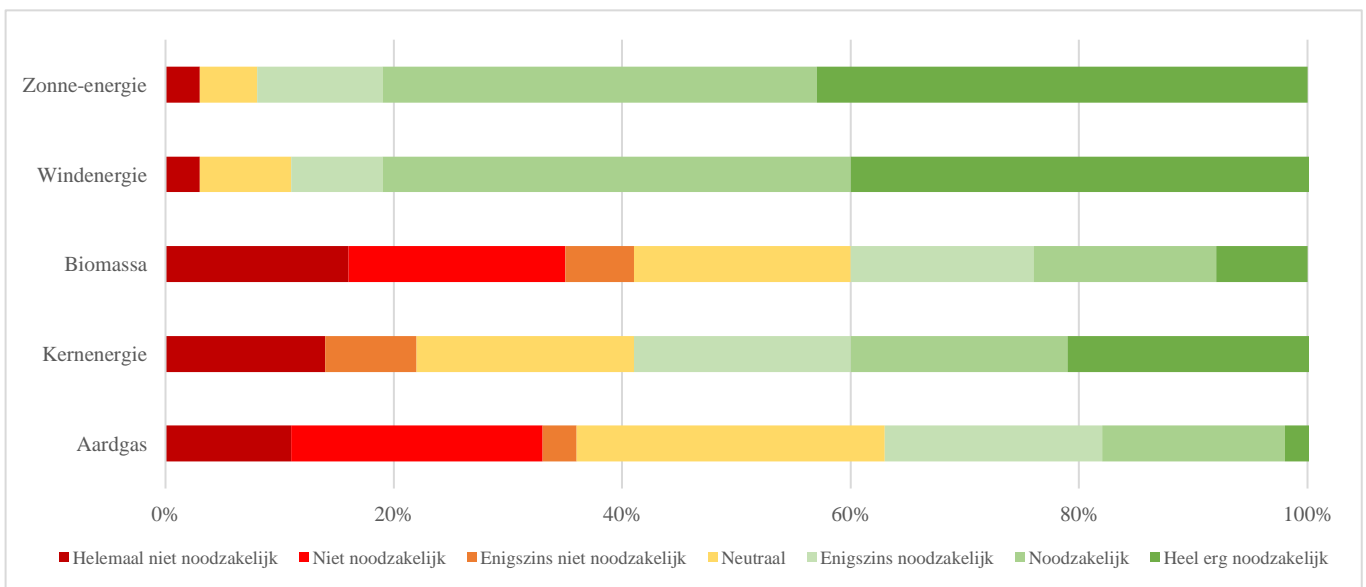

Figuur 18

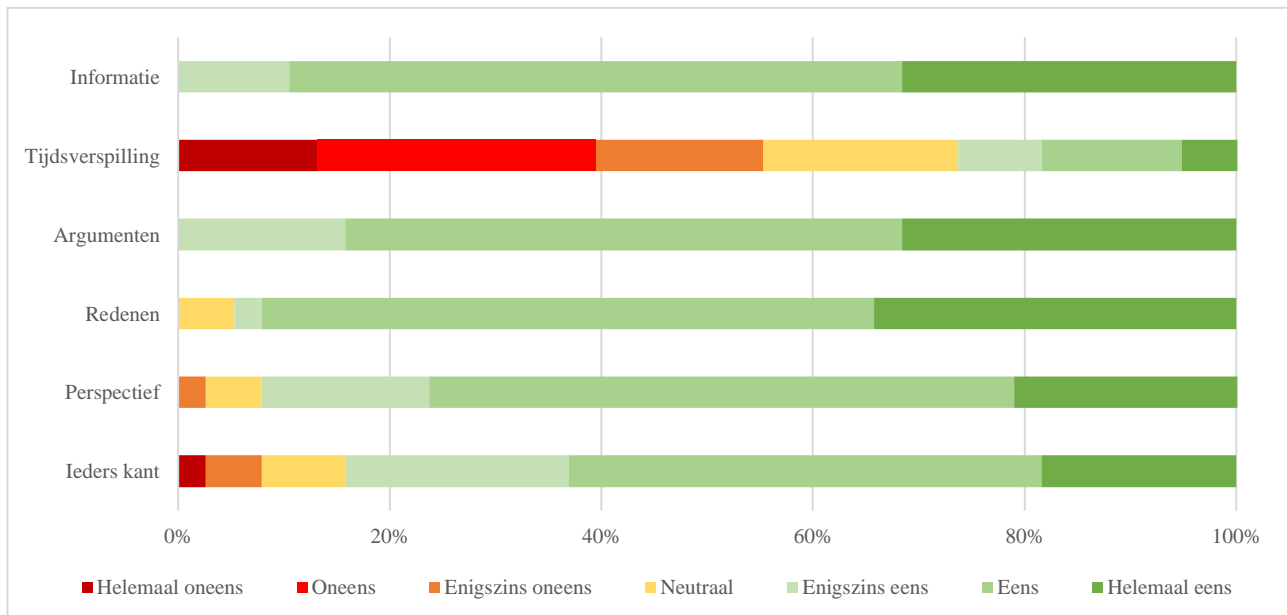
Waargenomen noodzakelijkheid van verschillende energiebronnen in Fase 1.

Figuur 19

Waargenomen noodzakelijkheid van verschillende energiebronnen in Fase 2.

Uit de bovenstaande figuren blijkt dat zonne-energie en windenergie als erg wenselijk en noodzakelijk worden gezien. Met betrekking tot biomassa, kernenergie en aardgas zijn de meningen verdeeld. Opvallend bij aardgas is dat veel deelnemers het als minder wenselijk zien, maar toch als redelijk noodzakelijk (in Fase 1 meer dan in Fase 2). Anderzijds, wordt biomassa gemiddeld als niet heel erg wenselijk maar ook als niet heel erg noodzakelijk gezien.

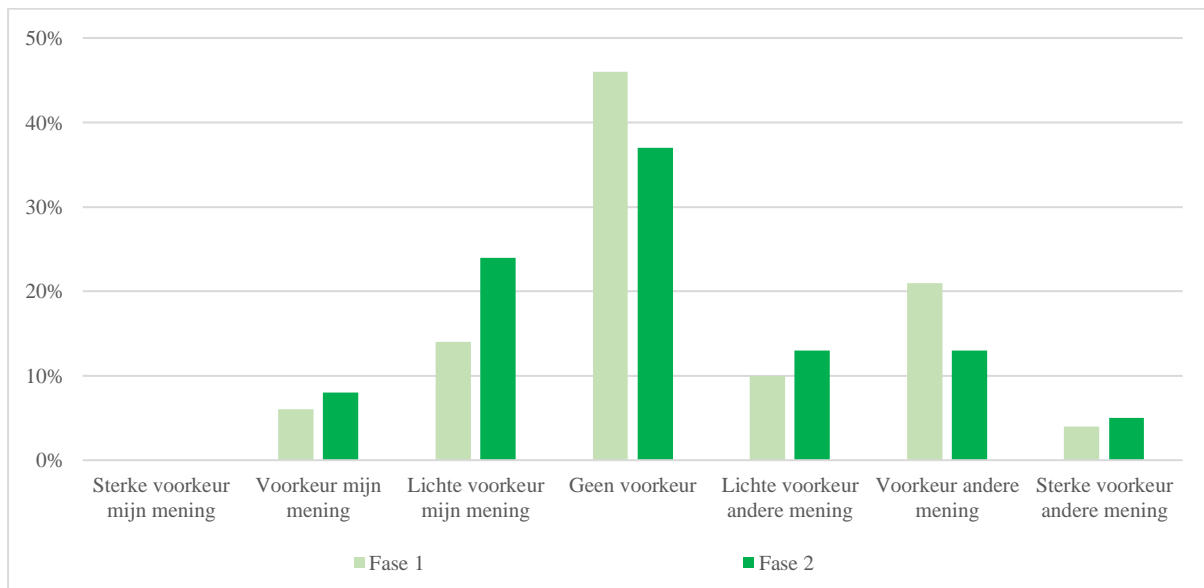
Figuur 21*Deliberatief denken van deelnemers in Fase 2.*

Figuren 20 en 21 laten zien dat er voldoende bereidheid is tot deliberatie. Deelnemers zijn bereid om te leren over nieuwe informatie, en om toenadering te zoeken in elkaars argumenten en redeneringen. Bovendien is de meerderheid van de deelnemers bereid om andermans perspectief in overweging te nemen voordat er een keuze wordt gemaakt. Ten slotte vindt de meerderheid van de deelnemers het deliberatieproces geen verspilling van tijd, hoewel er ook sommige deelnemers zijn die hier twijfels over hebben (met name in Fase 2).

Als vervolg op de vragen naar het deliberatieve proces waren wij ook benieuwd wat deelnemers vonden van het samenwerken met mensen met een andere mening (over energie). Deelnemers hebben aangegeven of zij bij een gesprek over energie een voorkeur hebben voor mensen met een **vergelijkbare mening** of een **andere mening**. Vervolgens vroegen we, als ze in gesprek gaan met mensen met een andere mening, in hoeverre ze zich dan zouden **terugtrekken uit** of **stilhouden in** de discussie, of juist hun **mening laten horen**. De resultaten van deze vragen worden weergegeven in Figuren 22, 23 en 24.

Figuur 22

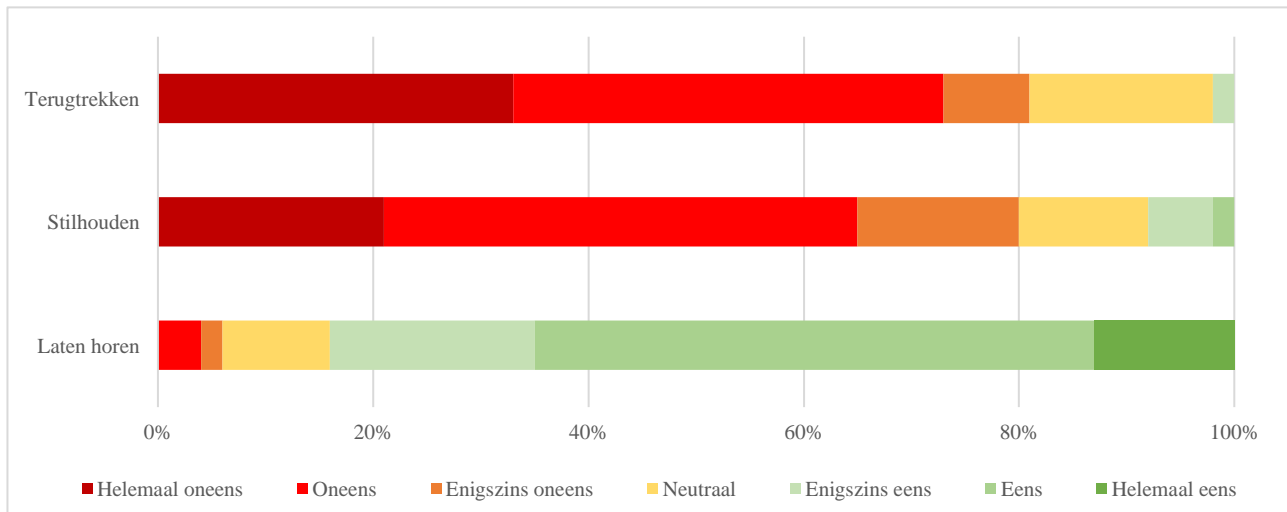
Voorkeur om in gesprek te gaan over energie met mensen met eenzelfde of een andere mening.

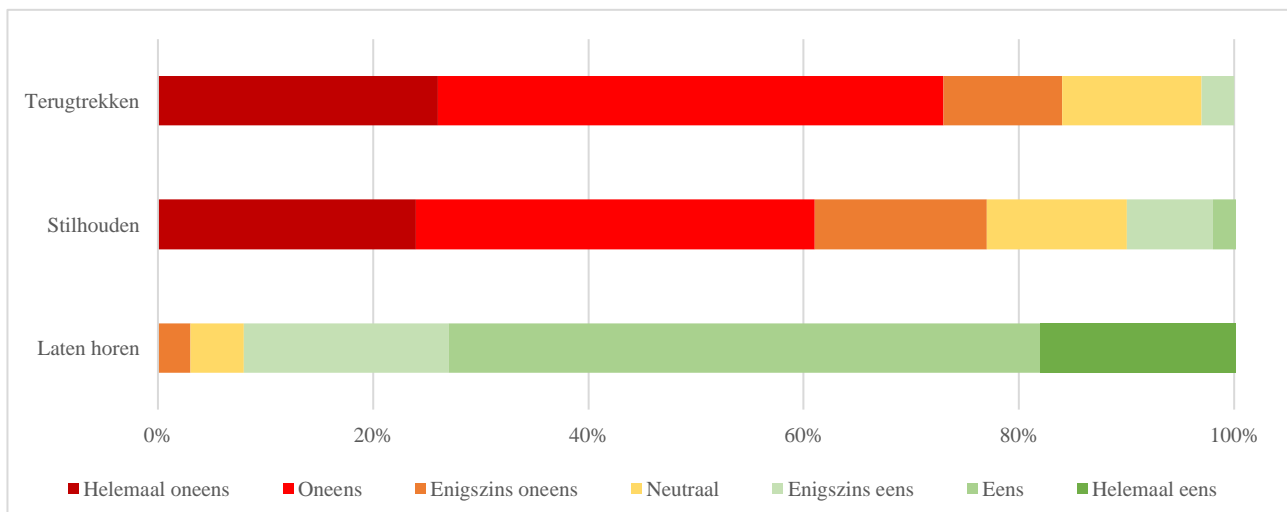
Uit Figuur 22 blijkt dat de meeste deelnemers geen voorkeur hebben voor een bepaalde andere mening wanneer zij in gesprek gaan over energie met anderen. Enkele deelnemers gaan liever in gesprek met mensen die hun mening delen, maar er is ook te zien dat een flinke hoeveelheid deelnemers een voorkeur heeft om met anderen in gesprek te gaan die een andere mening over energie hebben. Wel is op te merken dat in Fase 2 gemiddeld meer deelnemers liever in gesprek gaan over energie met mensen die hun mening delen, en dat er minder deelnemers zijn die geen voorkeur hebben voor een bepaalde mening.

Figuur 23

Mate van deelnemen in een gesprek over energie wanneer men in discussie gaat met iemand met een andere mening Fase 1.

Figuur 24

Mate van deelnemen in een gesprek over energie wanneer men in discussie gaat met iemand met een andere mening Fase 2.

Uit Figuren 23 en 24 blijkt dat deelnemers zich niet snel zouden terugtrekken of stilhouden wanneer zij in gesprek gaan met iemand met een andere mening over energie. Sterker nog, een erg groot aantal deelnemers zou juist hun mening laten horen. Deze resultaten zijn in Fase 2 nog iets sterker geworden.